

Uslovna osuda u bugarskom krivičnom pravu

Vladimir M. Simović

Prof. dr, tužilac Tužilaštva Bosne i Hercegovine i vanredni profesor Fakulteta za bezbjednost i zaštitu Nezavisnog univerziteta u Banjoj Luci

Dragan Jovašević

Prof. dr, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Nišu

Sažetak: U savremenom krivičnom pravu kazna zatvora je danas osnovna vrsta krivične sankcije kao mjere za suzbijanje kriminaliteta. Međutim, sva krivična zakonodavstva pored безусловne kazne zatvora, poznaju i različite modalitete njezovog izvršenja. Tako se razlikuje potpuna ili djelimična suspenzija ove kazne. U prvom slučaju radi se o uslovnoj osudi. To je potpuno izuzeće od izvršenja sudskom odlukom izrečene kazne zatvora za određeno vrijeme. U slučaju davanja uslovnog otpusta, radi se o djelimičnoj suspenziji izrečene kazne zatvora pošto je osuđeno lice već izdržalo dio kazne. Pretpostavka za primjenu ovih mjera jeste ispunjenje formalnih uslova - u pogledu vrste i visine izrečene, odnosno izdržane kazne zatvora i materijalnih uslova - ocjena suda da primjena kazne u konkretnom slučaju nije neophodna jer se ciljevi (svrha) kažnjavanja mogu ostvariti i bez efektivnog izvršenja kazne zatvora u cjelosti ili djelimično. Slična je situacija i u savremenom krivičnom pravu Republike Bugarske koje poznaje i uslovnu osudu i uslovni otpust o čijim karakteristikama se govori u ovom radu.

Ključne riječi: krivično djelo, učinilac, kazna zatvora, uslovno odlaganje, uslovni otpust, sud.

Primljen / Received: 8. avgust 2018. / August 8, 2018

Prihvaćen / Accepted: 21. avgust 2018. / August 21, 2018

UVOD

U savremenom evropskom krivičnom pravu u sistemu mjera društvene reakcije na kriminalitet preovladavaju po svom značaju kazne, a među njima kazna zatvora. To je lišenje slobode kretanja učinioca krivičnog djela za u sudskoj odluci određeno vrijeme. Ona je propisana za najveći broj krivičnih djela samostalno ili alternativno, odnosno kumulativno sa novčanom kaznom. Izriče se za određeno zakonom propisano vrijeme (Jovašević: 2011: 759). Ali, izrečena mjera kazne zatvora ne mora u svakom konkretnom slučaju da se efektivno i izvrši u potpunosti (Grozđanić, Škorić, Martinović, 2013: 211-213). To znači da osuđeno lice ne mora u potpunosti ili djelimično da izdrži izrečenu kaznu ako sud u donijetoj presudi izrekne uslovnu osudu, odnosno u toku izdržavanja izrečene kazne zatvora ovu sankciju djelimično suspenduje primjenom uslovnog otpusta. Na taj način se efektivno izvršenje utvrđene kazne odlaže u potpunosti ili djelimično za određeno vrijeme (vrijeme provjeravanja) pod određenim uslovima. Ukoliko uslovno osuđeno lice ne ispuni postavljene obaveze i ne postupi po zahtjevima u pogledu ponašanja, uslovna osuda (a shodno tome i uslovni otpust) se može (a u nekim slučajevima i mora) opozvati.

Uslovna osuda danas predstavlja posebnu, samostalnu vrstu krivične sankcije u sistemu mjera društvene reakci-

je prema učiniocima krivičnih djela (Petrović, Jovašević, Ferhatović, 2016: 218-221). Ona spada u mjere upozorenja (upozoravajuće, opominjuće ili admonitivne) krivične sankcije koje se mogu izreći od strane suda u zakonom propisanom postupku svakom punoljetnom fizičkom ili pravnom licu kao učiniocu krivičnog djela. No, u uporednom krivičnom zakonodavstvu ova sankcija ponekad predstavlja samo oblik (formu, način) izvršenja izrečene kazne ili pak podvrstu kazni ili oblik amnestije ili pomilovanja, što ukazuje da i danas u pravnoj teoriji zaokuplja pažnju u pogledu razmatranja njene pravne prirode i značaja, iako se radi o sankciji koja je uvedena u krivično zakonodavstvo početkom 20. vijeka.

Uslovna osuda i sudska opomena (upozoravajuće, opominjuće ili admonitivne krivične sankcije) su nastale krajem 19. vijeka kao supstituti (Jovašević, 2016: 268-270) kratke kazne zatvora u slučajevima kada njeno izvršenje nije nužno za ostvarenje svrhe kažnjavanja. One su predstavljale dalji doprinos razvoju ideje specijalne prevencije i individualizacije u primjeni krivičnih sankcija prema učiniocima lakših krivičnih djela. Mjere upozorenja su zakonom predviđene mjere društvene reakcije koje sud u zakonom predviđenom postupku izriče punoljetnom učiniocu skrivljenog krivičnog djela, a koje se u cilju zaštite društva od kriminaliteta sastoje u upozorenju učinioca da mu u

slučaju ponovnog izvršenja krivičnog djela slobode i prava koja inače uživa kao i svaki građanin - mogu biti oduzete ili ograničene za određeno vrijeme. Krivični zakonik Republike Bugarske¹ iz 1968. godine, sa poslednjim izmjenama i dopunama iz 2010. godine (KZ), u čl. 64-77 predviđa uslovnu osudu kao formu (oblik) izvršenja izrečene kazne zatvora.

U teoriji se ističu sljedeće karakteristike uslovne osude: a) to je mjera opomene i upozorenja koja ne sadrži zlo, represiju ili prinudu u smislu oduzimanja ili ograničavanja sloboda ili prava učiniocu krivičnog djela, ali predočava, ukazuje na mogućnost njihove primjene. No, i ovde se radi o mjeri koja se primjenjuje prema učiniocu djela protiv i mimo njegove volje, b) to je mjera koje predstavlja supstitut kazne zatvora jer je njena primjena vezana za kaznu, c) ona se primjenjuje zavisno od prirode, težine i vrste krivičnog djela, odnosno svojstava ličnosti njegovog učinioca (primarni, situacioni, nehatni učinioci) kada sud dođe do uvjerenja da je izricanje kazne nepotrebno sa aspekta ostvarenja svrhe primjene krivičnih sankcija, g) humani karakter ove mjere proizilazi iz njegove prirode, karaktera i dejstva jer ona ne predstavlja zlo i prinudu prema učiniocu krivičnog djela i d) sa aspekta svrhe krivičnih sankcija radi se o mjerama izrazito specijalno-preventivnog karaktera.

OPOZIVANJE USLOVNE OSUDE

KZ predviđa dva osnova za opozivanje uslovne osude (Сборник наказателни кодекси, 1995: 24-25). To su (Simić, Trešnjev, 2010: 62-68):

a) izvršenje novog krivičnog djela u vrijeme trajanja vremena provjeravanja (**član** 68 stav 1 KZ) (Selinšek, 2007: 297-304) i

b) neispunjenje određenih obaveza i uputstava za vrijeme trajanja roka provjeravanja (**član** 68 stav 3 KZ) (Mrvić Petrović, 2005: 160-164).

Ako uslovno osuđeno lice za vrijeme trajanja vremena provjeravanja ponovo izvrši umišljajno krivično djelo opšteg karaktera - opšti kriminalitet (**član** 68 stav 1 KZ) za koje mu je izrečena kazna zatvora u dužem vremenu od vremena trajanja uslovne osude, sud obavezno opoziva prethodno izrečenu sankciju. Tada, primjenom pravila o odmjerenju kazne za djela u sticaju za prethodno i novoizvršeno krivično djelo, izriče jedinstvenu kaznu zatvora koja se neposredno i izvršava u zavodskoj (penitensijarnoj) ustanovi (Turković, 2013: 82-87).

Ako pak uslovno osuđeno lice za vrijeme trajanja roka provjeravanja ponovo učini krivično djelo iz nehata, sud

može (fakultativno opozivanje uslovne osude), ali i ne mora da opozove uslovnu osudu. U slučaju opozivanja uslovne osude, sudu stoje na raspolaganju dvije mogućnosti: a) da uslovno osuđeno lice izdržava u cijelosti izrečenu kaznu zatvora i b) da uslovno osuđeno lice izdrži samo dio izrečene kazne zatvora (djelimično opozivanje uslovne osude) (Kambovski, 2006:730).

Drugi osnov za fakultativno opozivanje uslovne osude je predviđen u **članu** 68 stav 3 KZ. Naime, ako uslovno osuđeno lice za vrijeme trajanja roka provjeravanja bez opravdanog razloga ne postupi po datim upustvima i naložima (u skladu sa bilo kojom od uslovnih mjera koje su mu izrečene prema **članu** 67 stav 3 KZ), na prijedlog Odbora za uslovni otpust sud, može da donese jednu od sljedećih odluka: a) da naloženo upustvo, nalog ili mjeru zamijeni drugom mjerom i b) da opozove u potpunosti ili djelimično izrečenu uslovnu osudu (u kom slučaju se osuđeno lice upućuje u zavodsku ustanovu na izdržavanje utvrđene kazne zatvora). Na sličan način sud postupa i kada (shodno stavu 4 toga **člana**) uslovno osuđeno lice bez opravdanog razloga napusti, prekine ili uopšte ne pristupi naloženom medicinskom liječenju. Kada postoje opravdani razlozi, predstavlja faktičko pitanje koje se procjenjuje u svakom konkretnom slučaju.

Postupak za opozivanje uslovne osude je uređen odredbama krivičnog procesnog zakonodavstva (Jovašević, Ikanović, 2016: 289-293).

USLOVNI OTPUST

KZ poznaje još jedan pravni institut koji je po sadržini i cilju sličan uslovnoj osudi. To je uslovni otpust ili „prevremeni otpust“ osuđenog lica. To nije samostalna krivična sankcija, niti mjera upozorenja kao što je uslovna osuda. Radi se o djelimičnoj, a ne o potpunoj suspenziji izrečene kazne zatvora (kao što je slučaj kod uslovne osude). Primjenom ovog instituta izrazito penološkog i kriminalnopolitičkog karaktera postiže se da lice kome je pravnosnažno izrečena kazna zatvora, ako to zasluži svojim radom i ponašanjem u toku izvršenja kazne, bude oslobođeno od daljeg izvršenja te kazne. Naravno, pod uslovom da su i takvim djelimičnim izvršenjem kazne u potpunosti ostvareni ciljevi specijalne prevencije.

Tako KZ u drugom dijelu pod nazivom „Prevremeni otpust osuđenog lica“ u članu 70 određuje pojam, sadržinu, dejstvo i uslove za primjenu ovog instituta (shodno noveli iz 2009. godine²). Prema ovom zakonskom rješenju, sud može da odobri prevremeno otpušanje osuđenog lica sa daljeg izdržavanja izrečene kazne zatvora kada je osuđeno lice to svojim primjerenim ponašanjem, kao i iskrenim i odanim odnosom prema radu praktično pokazalo da se u tolikoj mjeri popravilo da njegovo dalje zadržavanje u zavodskoj instituciji nije potrebno. To je materijalni uslov koji sud u svakom konkretnom slučaju procjenjuje na osnovu subjektivnih i objektivnih okolnosti. No, formalni uslov

¹ Наказателен кодекс, обнародован - ДВ, бр. 26 от 2. април 1968. године. Последња измена обнародована - ДВ, бр. 32 от 27 април 2010. године. (Publication State Gazette No. 26/02.04.1968, in force as of 01.05.1968, Last amendment SG No. 32/27.04.2010, in force as of 28.05.2010). Dostupno na https://www.google.ba/search?site=&source=hp&q=Bulgarian+Criminal+Law&oq=Bulgarian+Criminal+Law&gs_l=psy-ab.3...2652.2652.0.4611.0.0.0.0.0.0.0.0...0...1..64.psy-ab..0.0.0.1RWu3 CD8Lgo.

² DV, Službeni glasnik, broj 27/2009.

(bez koga uopšte i nema primjene uslovnog otpusta) jeste da je osuđeno lice prethodno izdržalo najmanje polovinu izrečene kazne zatvora.

Primjena uslovnog otpusta je moguća i za lica koja su (shodno noveli KZ iz 2002. godine) osuđena za teška, kvalifikovana krivična djela u povratu pod sljedećim kumulativno ispunjenim formalnim uslovima: a) da je osuđeno lice izdržalo najmanje dvije trećine izrečene kazne zatvora i b) da preostali dio izrečene kazne ne iznosi više od tri godine. U pogledu materijalnih uslova, i za osuđene povratnike (recidiviste) važe isti kriterijumi.

Pri davanju uslovnog otpusta KZ je postavio i jedno ograničenje. Naime, ovaj institut se ne može primijeniti dva puta (čak i kada su ispunjeni formalni uslovi), osim ako osuđeno lice prethodno nije rehabilitovano za krivično djelo za koje se traži davanje uslovnog otpusta.

Prema članu 70 stav 6 KZ, uslovni otpust traje onoliko vremena koliko je preostalo dio potpunog isteka izrečene kazne zatvora, a najmanje šest mjeseci.

U odredbi stava 7 istog člana određeni su uslovi za obavezno (obligatorno) opozivanje uslovnog otpusta. Naime, primjena ovog instituta se bazira na ocjeni suda da je djelimično izdržana kazna zatvora u potpunosti ostvarila svrhu njene primjene – popravljjanje, prevaspitanje i resocijalizaciju osuđenog lica. No, ta ocjena suda može da bude i pogrešna, pa tada dolazi do opozivanja uslovnog otpusta (odnosno prevremenog otpusta). Tako, prema rješenju iz novele KZ iz 2004. godine³ uslovni otpust se opoziva (obavezno, a to znači da se prevremeno otpušteno lice na slobodu vraća u zavodsku ustanovu) na izvršenje preostalog dijela izrečene kazne zatvora ako su ispunjeni sljedeći uslovi (osnovi za opozivanje):

a) ako uslovno otpušteno lice za vreme trajanja prevremenog otpusta ponovo izvrši umišljajno krivično djelo za koje je propisana kazna lišenja slobode u bilo kom trajanju ili

b) ako se uslovno otpušteno lice za vrijeme trajanja prevremenog otpusta ne pridržava postavljenih obaveza i uputstava.

U slučaju da prevremeno uslovno otpušteno lice u periodu trajanja uslovnog otpusta ponovo izvrši krivično djelo iz nehata, sud može da donese jednu od sledećih odluka :

a) da se ne opoziva prevremeni otpust osuđenog lica i

b) da se prevremenom otpuštenom licu potpuno ili djelimično opozove uslovni otpust.

U slučaju davanja prevremenog otpusta osuđenog lica iz zavodske ustanove prema članu 70 stav 9 KZ, period rehabilitacije počinje da teče tek po isteku uslovnog perioda.

Ako se radi o licu koje je osuđeno za krivično djelo koje je izvršilo kao maloljetnik, KZ takođe dozvoljava mogućnost njegovog prevremenog puštanja na slobodu, ali tek kada postane punoljetan i pod uslovima koji važe i za punoljetno lice (iz člana 70 KZ).

Izuzetno, shodno članu 71 KZ, sud može dati prevre-

meni uslovni otpust osuđenom licu i poslije izdržane samo jedne trećine izrečene kazne zatvora.

Za vrijeme trajanja (prevremenog) uslovnog otpusta osuđenog lica na slobodi, KZ u članu 73 predviđa mogućnost (ali ne i obavezu) za sud da mu naloži određene obaveze i izda određena uputstva u pogledu života, školovanja ili rada. U tom slučaju sud može i da odredi nadzorni organ (tijelo) i odgovarajuću komisiju za obrazovnu brigu nad ovim licima. Ukoliko se pak radi o maloljetniku kome je odobreno prevremeno puštanje na slobodu, tada sud određuje lokalnu komisiju za antidruštveno ponašanje maloljetnika.

U slučaju potrebe, u konkretnom slučaju sud uz postavljene obaveze i data uputstva, te određene organe, tijela i komisije, određuje da će nadzor i obrazovnu brigu vršiti određena javna organizacija, uz pristanak uslovno otpuštenog lica o čemu obavještava nadzornu ili lokalnu komisiju. Opštu kontrolu i rukovođenje obrazovanjem, radom, životom i ponašanjem prevremeno otpuštenih lica vrši okružni sud prema mjestu njihovog prebivališta.

ZAKLJUČAK

Savremena krivična zakonodavstva Evrope, pa i krivično zakonodavstvo Republike Bugarske poslije niza novela predviđa razuđen sistem krivičnih sankcija za učinioc krivičnih djela. To je u skladu sa obimom, strukturom i dinamikom kriminaliteta, ali i sa zahtjevima kriminalne politike - da se svakom učiniocu krivičnog djela individualizira vrsta i mjera društvene reakcije oličene u krivičnoj sankciji koja odgovara stepenu društvene opasnosti učinioca djela, odnosno obimu i intenzitetu prouzrokovane posljedice i okolnostima pod kojima je krivično djelo učinjeno. Kazne su osnovne i od najstarijih vremena najčešće propisivane i izricane krivične sankcije. I danas je najveći broj krivičnih djela u posebnom dijelu krivičnog prava zapriječen upravo ovom vrstom krivičnih sankcija.

Međutim, pod uticajem ideja o individualizaciji i prevenciji kao osnovnoj funkciji krivičnog prava, početkom 20. vijeka u sistem krivičnih sankcija se uvode nove vrste mjera društvene reakcije. To su mjere upozorenja, među kojima se posebno ističe uslovna osuda. Te su mjere potpuno lišene retributivnog karaktera, njihovom primjenom se od učinioca krivičnog djela ne oduzimaju ili mu se ne ograničavaju slobode i prava, ali mu se njihovo oduzimanje i ograničenje stavljaju u izgled ako se ne uzdrži od daljeg kršenja pravnih propisa i vršenja krivičnih djela. Na taj način se psihološkom „prinudom“ utiče na učinioca krivičnog djela u smislu popravljjanja njegovog ponašanja, uzdržavanja od kršenja propisa i ponašanja i vladanja na slobodi pod određenim ograničenjima i pod prijetnjom primjene u zakonu propisane ili u sudskoj odluci izrečene vrste i mjere kazne.

Slično, kao i u drugim savremenim krivičnim zakonodavstvima, i krivično pravo Republike Bugarske poznaje uslovnu osudu, koja nema karakter samostalne krivične sankcije. To je forma ili oblik izvršenja sudskom odlukom

³ DV, broj 26/2004. Novela je stupila na snagu 1. januara 2005. godine.

utvršene kazne zatvora u trajanju do tri godine. Tada dolazi do potpune, ali uslovne suspenzije izvršenja kazne zatvora. Pored uslovne osude, postoji uslovni otpust kao oblik djelimične suspenzije prethodno djelimično izdržane kazne zatvora (do polovine, a izuzetno do trećine). Slično dejstvo ima i uslovni otpust (prevremeno otpuštanje osuđenog lica na slobodu iz zavodske ustanove – čl. 70 i 71 KZ).

LITERATURA

- България. (2007). Закони и др. пр. Наказателен кодекс: Сборник нормативни актове: Нк, ЗИН, ЗОПДИППД, ЗКНВП, ЗПФКПП, Инструкция 1. - Софија: Сиела.
- Бояджијев, В. (1964). Съвкупност от престъпления по наказателното право на НРБ. Софија: Наука и изкуство.
- Гиргинов, А. (2009). Наказателно право на Република България - обща част. **Софија: Софи-Р, Немезида.**
- Гиргинов, А., Трајков, З. (2000). Коментар на Наказателни кодекс. Обща част. Т. 2. **Софија: Софи-Р, Немезида.**
- Grozđanić, V., Škorić, M., Martinović, I. (2013). *Kazneno pravo, Opšti dio*. Rijeka: Pravni fakultet.
- Dolapčieff, N. (1933). *Criminal Law in Bulgaria*. Journal of Criminal Law and Criminology, Volume 23 Issue 6 March-April Article 7, Spring.
- Đorđević, M., Đorđević, Đ. (2014). *Krivično pravo*. Beograd: Projuris.
- Jovašević, D. (2011). *Leksikon krivičnog prava*. Beograd: Službeni glasnik.
- Jovašević, D. (2016). *Krivično pravo, Opšti dio*. Beograd: Dosije, Beograd.
- Jovašević, D., Ikanović, V. (2012). *Krivično pravo Republike Srpske, Opšti dio*. Banja Luka: Univerzitet Apeiron.
- Jovašević, D., Ikanović, V. (2016). *Krivično procesno pravo*. Banja Luka: Univerzitet Apeiron.
- Kambovski, V. (2006). *Kazneno pravo, Opšt del*. Skopje: Pravni fakultet.
- Mrvić Petrović, N. (2005). *Krivično pravo*. Beograd: Službeni glasnik.
- Ненов, И. (1992). Наказателно право. Обща част. Кн. 1. **Софија: Софи-Р.**
- Novoselec, P. (2004). *Opšti dio kaznenog prava*. Zagreb: Pravni fakultet.
- Pavišić, B., Grozdanić, V., Veić, P. (2007). *Komentar Kaznenog zakona*. Zagreb: Narodne novine.
- Petrović, B., Jovašević, D., Ferhatović, A. (2016). *Krivično pravo 2*. Sarajevo: Pravni fakultet.
- Сборник наказателни кодекси, Софи-Р, Софија, 1995.
- Selinšek, Lj. (2007). *Kazensko pravo. Splošni del in osnove posebnega dela*. Ljubljana: GV založba.
- Simić, I., Trešnjev, A. (2010). *Krivični zakonik sa kraćim komentarom*. Beograd: Ing pro.
- Turković et al. (2013). *Komentar Kaznenog zakona*. Zagreb: Narodne novine.

Prison Sentence in Bulgarian Criminal Law

Vladimir M. Simović

Prosecutor of the Prosecutor's Office of Bosnia and Herzegovina and Associate Professor at the Faculty of Security and Protection of the Independent University in Banja Luka

Dragan Jovašević

Full Professor of the Faculty of Law, Niš

Abstract: Contemporary criminal law recognises today prison sentence as a basic measure of criminal sanction in crime prevention. However, all criminal legislations together with sentence of prison without parole also recognise different approaches in its execution. Hence, there are total and partial suspension of this sentence. The first one is a suspended sentence (conditional discharge). This means total exemption of court pronounced sentence for a period of time. Conditional discharge is in fact partial suspension of a pronounced prison sentence for the convicted person has already served a part of sentence. The precondition for the implementation of these measures is the fulfilment of formal requirements - in terms of type and length of pronounced i.e. served sentence of prison and material circumstances - a court's assessment that the sentence pronounced in a specific case is not necessary for the goals (purpose) of the sentence can also be achieved fully or partially without imprisonment. Similar situation is in contemporary criminal law of the Republic of Bulgaria that also recognises both sentence with possibility of parole and conditional discharge as explained in this paper.

Keywords: criminal offense, perpetrator, imprisonment, suspended sentence, parole, court.